

Araştırma Makalesi / Research Paper

İRAN TÜRKMEN ŞAİRİ NAZ MUHAMMET PAKGA VE RUBAİLERİ

Zeynep YILDIRIM*

Öz

Naz Muhammet Pakga, İran Türkmen edebiyatının gelişim sürecinde, şiire kattığı yeni imgeler ve kökünü Türkmensahra topraklarından alan söylem gücü ile özel bir yere sahiptir. Pakga, şiirlerini Türkmen edebiyatının yazı dili ve İran sahası Yomut ağzının özelliklerini harmanlayarak meydana getirmiştir. Özellikle rubai tarzında yazdığı şiirleri ile ünlüdür. Türkmen edebiyatının söylem gücünü ve anlam zenginliğini gösteren bu şiir şekli, klasik edebiyattaki rubailer ile içerik ve tarz açısından benzerlik göstermesine karşın vezin ve kafiye örgüsü incelendiğinde halk edebiyatının mâni kalıbı ile örtüşmektedir.

Şairin, Türkmen Türkçesi eserlerin Farsçaya kazandırılmasına ilişkin yenilikçi fikirleri etrafında ortaya koyduğu çeviri faaliyetleri ise yakalandığı ölümcül hastalık dolayısıyla erken yaşta vefat etmesinden ötürü maalesef yarım kalmıştır. Ancak onun Türkmen dili ve edebiyatına katkıları bunlarla sınırlı değildir. Şairliğinin yanı sıra bir gazeteci-yazar olan Pakga, çeşitli dergi ve gazetelerde araştırma yazıları ve çevirileri ile Türkmensahra'daki edebî fikir hareketlerine de katkı sağlamıştır. O, *Gülistan-ı İran* gazetesi için hazırladığı “Alaçık” adlı sayfada ilk kez İran’da bir gazeteye Türkmen Türkçesi manşet atarak ana dilinde gazetecilik yapmanın yapı taşını da atmıştır.

Bu çalışmada, kendisinden sonra gelen birçok şaire şiirleri ile öncülük eden İran Türkmen edebiyatının usta ve ileri görüşlü şairi Pakga’nın,

Geliş Tarihi/ Date Applied: 06.08.2019

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 07.02.2020

Makalenin Künyesi: Yıldırım, Z. (2020). “İran Türkmen Şairi Naz Muhammet Pakga ve Rubailer”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 49, 101-122.

DOI: 10.24155/tdk.2020.130

* Öğr. Üyesi Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, zyildirim@mu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-9398-2514

hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve 100 rubaisinin yer aldığı *Söyceک Bolsañ...* adlı eserine dayanılarak işlediği konular, dil ve imla özellikleri hakkında tespitler ortaya konulmaktadır.

Anahtar sözcükler: İran, Türkmen edebiyatı, Naz Muhammet Pakga, rubai

Iran Turkmen Poet Naz Muhammet Pakga and His Rubaies

Abstract

Naz Muhammet Pakga has a significant place in Iran Turkmen literature because of his contribution to poetry and his strong speech ability rooting from Turkmensahra territory. Pakga wrote his poems combining written language of Turkmen literature and Yomut dialect. He is especially famous for his poems in rubaie form. Although this poem form, which shows the power of speech and the richness of Turkmen literature, has similar content and style with the rubaie in classical literature, it has similar rhythm and rhyme structure with folk poems.

His innovative plans and studies about translating his work to Persian remained half-finished due to his early death. But his contribution to Turkmen language and literature was more than that. In addition to being a poet, he was also a writer-journalist. He made translations, wrote and made studies for various magazines and journals contributing to Turkmen literary movements. He was the first one to write headline in Turkman Turkish in a journal (a page named *Alaçık* published in *Gülistan-ı Iran* journal) in Iran and he was the one who laid the foundation of journalism in mother tongue in Iran.

In this study; themes of his work, properties of his language and spelling are analyzed depending on Pakga's life, works, literary personality and his work named *Söyceک Bolsañ...* which includes 100 of his rubaies.

Keywords: Iran, Turkmen literature, Naz Muhammet Pakga, rubai.

Giriş

Türkmen nüfusun yaşadığı topraklar Çarlık Rusya ve İran arasında 1881 yılında imzalanan Ahal Antlaşması'na göre her iki ülke arasındaki sınırın kesin hükümler altında belirlenmesi sonucunda ikiye bölündü. Bu tarihten itibaren İran'da kalan çoğunluğu Yomut ve Göklen boylarından olan Türkmen nüfus İran'ın tebaası hâline geldi. Kaçarlar idaresindeki bu dönemde İran Türkmenleri konargöçer hayat tarzını sürdürmekteydiler. Türkmen edebiyatı da genellikle geleneksel halk edebiyatı ürünlerine dayanmaktaydı. Bu süreç Rıza Şah Pehlevi'nin 1925'te iktidarı ele geçirmesi ile yeni bir safhaya girdi. Pehlevi döneminde uygulamaya konulan yeni yaptırımlar ile Türkmenler yerleşik hayata geçirildi. Basın-yayın faaliyet-

leri bu dönemdeki baskılar nedeniyle sınırlı olmasına karşın Türkmensahra'da Kâbûs ve Talâf olmak üzere iki yayınevi kuruldu. Kâbus Neşriyatının sahibi kültür adamı Murat Durdu Kadı Türkmen klasik edebiyatının eserlerini yayınlamaktaydı. Talâf yayınevinde ise Arapça ve Türkmen Türkçesi ile din eğitimi veren medreseler için ders kitapları ve dinî eserler basılmaktaydı.

1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam Devrimi'nden sonra ise İran Türkmen edebiyatında yeni gelişmeler yaşanmaya başladı. Devrim zamanında Türkmensahra aydınları Türkmen Türkçesi ve edebiyatının gelişmesi için yeni bir hareket başlattılar. Türkmenistan'ın birkaç çağdaş şairinin kitapları Kiril alfabesinden Arap alfabesine çevrilerek Türkmensahra'da yayımlandı. Özellikle Gurbangeldi Ahunber, Settar Sovgi, Habib Subhani, Maşatguli Gızıl gibi şahsiyetlerin şiirleri Türkmensahra'da büyük ilgi gördü. Bu dönemin İran Türkmen şairleri arasında en tanınmışları Abdulgahhar Sufırad, Ayıt Muhammet Ovnuk, Nazmuhammet Pakga, Anna Muhammet Sada, Settar Sovgi, Gafur Hoca, Bahmen Muradi, Araz Muhammet Arazniyazı ve İbrahim Bedeşan'dır. Devrim'den sonra, Türkmensahra'nın kültürel uyanışı, Türkmenlerin siyasi grupları ve yönetim arasındaki çatışmalar nedeniyle gücünü kaybetse de ilerleyen yıllarda yeni Türkmen edebiyatçıları yetişmeye başladı. İran'da özellikle 1997 yılında, reformcuların Hatemî'nin başkanlığında iktidara geçmelerinin ardından Türkmen Türkçesi ve edebiyatı alanlarında yeni bir dönem başladı (Dieji 2010: 40). Bu dönemin şairleri arasında yer alan ve uzun yıllar Türkmen basını için çalışan Naz Muhammet Pakga, rubai şeklinde yazdığı şiirleri ile tanınmaktaydı. Türkmensahra'da ilk rubai kitabı Rubaifler adı ile Araz Muhammed Şairî (1933-1973) tarafından yayınlanmış ve Naz Muhammet Pakga bu türü geliştiren bir diğer şair olarak ortaya çıkmıştır. Türkmen edebiyatının söylem gücünü ve anlam zenginliğini gösteren bu şiir şekli, klasik edebiyattaki rubailer ile içerik ve tarz açısından benzerlik göstermesine karşın vezin ve kafiye örgüsü incelendiğinde halk edebiyatının mâni kalıbı ile örtüşmektedir. Ancak içerik ve biçim açısından bir bütün olarak değerlendirildiğinde söz geçiren nazım şekillerinden ayrılmaktadır.

Naz Muhammet Pakga'nın farklı şekillerde yazılmış şiirleri de bulunmaktadır. Buna karşın özellikle rubai tarzında yazdığı şiirleri edebî gücü ve dilin kullanımı açısından incelendiğinde İran Türkmen edebiyatının gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, kendisinden sonra gelen birçok şaire şiirleri ile öncülük eden İran Türkmen edebiyatının usta ve ileri görüşlü şairi Pakga'nın hayatı, eserleri, edebî kişiliği ve 100 rubaisinin yer aldığı *Söyceک Bolsañ...* adlı eserine dayanılarak işlediği konular, dil ve imla özellikleri hakkındaki tespitler ortaya konulacaktır.

1. Pakga'nın Hayatı

Naz Muhammet Pakga 1959 yılında, İran'ın Gülistan eyaletine bağlı Akkale şehrinin Şagaltepe (yeni adıyla Azattepe) köyünde dünyaya geldi. Şair kendisiyle yapılan bir röportajda doğumuna ilişkin “Nüfus cüzdanımda baharın ilk günü doğduğum yazılı, ama bu büyük bir yalan ve boş bir sözdür... Benim beklediğim bahar hiç gelmedi ve ben sonbaharlara maruz kalan bir şair oldum.” ifadelerini kullanmakta ve Şagaltepe’de büyüdüğünü belirtmektedir (Cihangiri, 2007: 4). Burada etrafındakiler tarafından sevilen ve saygı duyulan bir şahsiyet olan Naz Muhammet Pakga, 1978 yılında Şagaltepe, Aşır Bay ve Küyzeli köylerinin İslami Şura’sına üye oldu. 1979 yılında öğretmenlik mesleğine adım attı (Şadmehr, 2015: 4). 1986’da evlenen Pakga’nın, bu evlilikten Aybölek (1987) ve Aysuda (1996) adlı iki kızı dünyaya geldi. Pakga, 1979 yılında öğretmenlik görevine başladı ancak 1988’de işine son verildi. Aynı yıl Akkale’ye yerleşerek (Şadmehr, 2015: 4) burada bir ayakkabı dükkânı açtı. Bu mağaza şairler ve kültür adamlarının bir araya toplandığı bir mekân hâline geldi. Daha sonra Gurgan’a taşınan Pakga, Tahran’a giderek 1992 yılında muhabirlik yapmaya başladı, bunun yanı sıra gazetecilik eğitimi de aldı (Nazari 2007:4). 1993’te İmar Cihadı Kurumuna bağlı yayın organları olan *Cihad-i Rusta* ve *Salihin-i Rusta* dergilerinde muhabirlik yapmaya başladı. 1994 yılında gazetecilik faaliyetlerini *İran* ve *Ahbar* gazetelerinde sanat muhabiri ve röportaj yazarı olarak sürdürdü. 1995’te ise IRNA Haber Ajansına geçerek burada muhabirliğe devam etti. Aynı dönemde Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı *Temaşageran-i Atiye* dergisine haber yazıları da yazdı. 1996 yılında kendisine hepatit B hastalığı teşhisi konuldu ve malulen emekli edildi. Bunun üzerine Gülistan’a dönen Pakga, aynı yıl *Zen* gazetesinde Gülistan vilayetinin özel habercisi sıfatıyla çalışmaya başladı. Gülistan’da çıkan *Sahra*, *Gülşen-i Mehr* ve *Gülistan-ı İran* gibi gazetelerde de yazıları yayımlandı (Şadmehr, 2015: 4).

Gülistan-ı İran, genç gazeteci kadrosu tarafından haftalık olarak yayımlanan reformcu bir gazeteydi. Bu gazete 1998 yılında ilk olarak yayımlanan birkaç ön sayı ile basın hayatına başladı. *Gülistan-ı İran* gazetesinin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Foruzan Asıf Nehai Tahran’da yaşamaktaydı, bu nedenle kısa bir süre sonra gazetenin başredaktörlük görevini Pakga’ya devretti. Nehai, Nazmuhammet’i başredaktör olarak seçmesi hususunda şunları belirtmektedir: “Yurt romanında şu cümleler geçer: ‘Türkmen’in bakışı, Sahra’da yanılmaz. Atın toynağından kalkan bir avuç tozdan, atın kime ait olduğunu fark eder; Yomut’a, Göklen’e veya Fars’a mı?’ Sessizdi ve az konuşurdu. Ama insanla güzel gözlerinin derinliklerinden konuşurdu. Sadece birkaç kelime ile dertlerini ve problemlerini dile

getirirdi. Aşıktı ve bu aşk, kendiliğinden onu öncü bir unsura dönüştürüyordu...” (Ferahbahşi, 2005).

Gülistan-ı İran'da Türkmenler ile ilgili konulara özel bir ilgi gösterilmekteydi. Bu gazeteye katılan ilk kişilerden biri olan Pakga, gazetenin “Alaçık” adlı Türkmen sayfasının sorumlusuydu ve bu sayfada Türkmenler ile ilgili çeşitli yazılar yayımlanmaktaydı. O, Türkmenistan'a gidişinin ardından, bu ziyaretine dair anılarını yine bu sayfa için kaleme aldı (Ferahbahşi, 2005). Pakga bu sayfada ilk kez İran'da bir gazeteye, son sayfasında yer alsada, Türkmen Türkçesi manşet atarak ana dilinde gazetecilik yapmanın yapı taşını attı.

Bu sırada hastalığının vücudunda yarattığı tahribat dolayısıyla karaciğer nakli için sıra bekleyen Pakga'nın sağlık durumu gün geçtikçe kötüye gitmekteydi. İş arkadaşı gazeteci Rahmetullah Recayi ondan daha fazla dinlenmesini ve ofise daha az uğramasını rica etti. Gazetenin yayınlanan son birkaç sayısında ofise bile gelememekteydi. Durumu ağırlaşınca hastaneye kaldırılan Pakga (Ferahbahşi, 2005), 14 Eylül 2002 tarihinde vefat etti (Şadmehr, 2015: 4). *Gülistan-ı İran* on beş sayı yayınlanmasının ardından Pakga'nın vefat ettiği gün mahkeme kararıyla kapatıldı. Pakga'nın vefatı için mezarı başında özel bir sayı yayınlamayı kararlaştıran gazeteci arkadaşları, onun vefatı üzerine hazırladıkları dört sayfadan oluşan “Gülistanım Ağla!” başlıklı özel sayıyı, *Hemzisti* gazetesinin logosunu kullanarak yayınladılar. Bu trajik olay üzerine gazeteci arkadaşlarından biri, “Vefakâr Bir Şekilde Baş Redaktörü ile Birlikte Sönen Gazete” başlığı ile bir yazı yayımladı (Ferahbahşi, 2005).

2. Pakga'nın Eserleri

Naz Muhammet Pakga ilk şiir kitabını 1999 yılında *Söyceck Bolsañ...* adı ile Mahtımku Firaki'nin doğumunun yıl dönümü ile eş zamanlı olarak yayınladı. Bu eser, şairin seçilmiş 100 rubaisini ihtiva etmektedir (Cihangiri, 2007: 4). Şair 2001 yılında seçme şiirlerinden oluşan *Hanı Men?* adlı bir şiir kitabını tamamlamıştır (Şadmehr, 2015: 4).

Tabiat sevgisi ile dolu olan şair köy hayatının tabiat ile iç içe olan güzelliklerini sevmektedir. Bu sevgisi onu İran'ın tanınmış şairlerinin kaleme aldığı eserlerde bulunan köy hayatını konu alan şiirleri derlemeye yöneltmiştir. Daha sonra derlediği bu şiirleri *Bâg-ı Ehsâs* باغ احساس (Duygu Bahçesi) adı ile yayımlamıştır (Cihangiri, 2007: 4).

Naz Muhammet Pakga Türkmen edebiyatına ait eserlerin Farsçaya çevrilmesi hususuna büyük bir önem vermekteydi. Türkmen edebiyatının önde gelen türlerinden olan şiirin millî ifade ve ahengini koruyarak Farsçaya aktarılmasının yöntemleri üzerine çalışmaktaydı. Türkmen ve Fars şair-

lerin ortak çalışarak şiirin ruhunu diğer bir dile daha başarılı aktaracakları inancındaydı. Bu noktadan hareketle kendi şiir faaliyetlerine ara vererek Fars bir şair arkadaşının desteğiyle Türkmen edebiyatının önemli eserlerini Farsçaya çevirmeye başladı (Ferahbahşi, 2005). 1999'da Türkmenlerin ünlü şairi Kerim Gurbannepesov'un *Tomus Yazgıları* adlı eserini Farsçaya tercüme etti (Şadmehr, 2015: 4). Pakga, Türkmenistan ilk cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov'un kaleme aldığı *Ruhname*'yi de Farsçaya çevirerek İran'da bastırıldı. Abdülhekim Mahtumi, Annamuhammet Sada, Amangılıç Şadmehr vd. şairlerin eserlerine ilişkin başladığı çeviri çalışmaları ise vefatı sebebiyle yarım kaldı (Ferahbahşi, 2005).

Pakga'nın çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış çok sayıda röportajı, köşe yazısı, makalesi, özel konulardaki araştırma yazıları ve çevirileri de bulunmaktadır. Ancak dağınık hâldeki bu yazıları bir araya toplanmamıştır.

3. Pakga'nın Edebî Kişiliği

Pakga şiire olan eğiliminin kaynağını şöyle dile getirir: "Bahşi babam ve masallar anlatan babaannem, beni şiirin güzel ve düşsel ülkesine götürdüler. Bu yeri, kendi ruh hâlime uygun buldum ve orada kaldım, geri dönmek de istemiyorum" (Cihangiri, 2007: 4).

Şair kendi şiirlerinde görülen kalıplara ilişkin olarak "Şiirlerimi kalıplı biçimde söylemiyorum; yani şiirlerim için kalıp yapmıyorum. Şahsî deneyimime göre her bir şiir, kendi kalıbı ile doğuyor. Böylece güzel şiir gelini, sevdiği şekilde ve istediği süslemelerle birlikte önümüze çıkar ve ben, bunu tercih ederim." demektedir. Pakga, Türkmen edebiyatında örnekleri az bulunan rubai şeklini, kendi edebî zevkine uygun gördüğü için benimsemiştir. Özellikle şairin son yıllarda kaleme aldığı şiirleri bu kalıbın mahsulüdür. Ancak şair yenilikçi bir yapısı bulunmasından dolayı klasik bir şekli, sabit özellikleri ile kabul edemeyeceği görüşündedir. Bu nedenle İran edebiyat çevresinde Japon edebiyatı etkisi ile yaygınlaşan kısa şiir şekli *hayko* ile de şiir denemeleri yazmıştır (Cihangiri, 2007:4).

Şiirleri kısa yaşamına sığdırdığı birçok karmaşık derin hissiyatın zenginleştirdiği başta ayrılık, aşk, ölüm gibi kendi yaşamının izlerini taşıyan bireysel temalar üzere edebiyat ve toplum ile ilgili çeşitli muhtevalara sahiptir.

Pakga'nın aşına olduğu klasik şiirin geleneksel yapısı içerisinde ele alınan aşk temasının âşık, sevgili, ayrılık, sitem ekseninde dönen ve belli kalıplar içerisinde gelişen söylem dünyası, onun şiirlerinde orijinal imajlar ve Türkmen Türkçesine özgü ifade zenginliği ile yeni bir tarz ve özgün bir hususiyet kazanmıştır.

Onun daha önce ifade edilmeyen fikirler ile süslenen mazmunlar etrafında genişleyen şiir temaları ilk bakışta sade ya da basit görünmesine karşın derin bir anlam katmanı içermektedir (Nurbadov, 1997: 86). Pakga'nın şiirlerinde ele aldığı temaları bireysel, toplumsal, edebî ve ahlaki konular olmak üzere dört ana başlık altında toplayabiliriz.

3.1. Bireysel Temalar

Naz Muhammet Pakga'nın şiirleri trajik hayatının izlerini taşımaktadır. Onun şiirlerinde yaşamına ait hem dış hem de iç unsurlar bir özde harmanlanarak derin bir anlam kazanmaktadır. Şairin üslubu ve samimi ifadeleri bireysel temalı şiirlerinin etki gücünü, farklı temalarda kaleme aldığı diğer şiirlerine kıyasla artırmaktadır.

Pakga, şiirlerinde aşk temasına sıklıkla yer verir. Onun, şiirlerinde ele aldığı aşk, beşerî bir aşktır. Şiirlerinde aşk, bazen genel bir olgu olarak işlenmekte, bazen de öznel olarak şairin gerçek yaşantısına dayalı duygularla ifade edilmektedir. Her âşık gibi Pakga da sevgiliden gelen tüm cefalara razıdır:

Ra:zı Men!

Söygi dilâ:p kapa: gelen sa:yıl men

Kaygı bersen, kaygı:ña-da mayıl men

Qapı:ña yo:l berdiñ ra:zı men şoña,

İndi veli:n her ne bersen qa:yıl men (1999: 42).

Pakga'ya göre gerçek âşığa fazla bir şey gerekmez, sadece onun yürek çayına atılması yeterlidir:

Çın 'A:şık

'A:şıkların haqın haqlasañ bolar

Söygi:ñ şarpasın-am saklasañ bolar

Çın 'a:şığa artıqmaç za:t gerek dâ:l,

Yüregiñ ça:yına oklasañ bolar (1999:6).

Şairin aşkının karşılıksız kalışı onu zaman zaman da sitem etmeye yöneltir:

Ser-sepi:l

'A:şık yüregimi duymadı kı:zlar,

Men söysem-de meni söymedi kı:zlar,

Sa:nsız günler ser-sepi:ldim yo:llarda,

Vişa:la kol bermä:n güymedi kı:zlar (1999: 21).

Buna karşın yine de sitemlerinde sevgilinin yüreğinden geçenleri bilme ve gönlünün alınması arzusu saklıdır:

Yüregiñi Görsem

Söygili:m sen bir yılğırıp gülsediñ

Bu ‘a:şıkıñ ğarı:p gövniñ alsadıñ

Ne-ha: ça:ğırıya:ñ sen ne-de kıavya:ñ sen

Vah bir seniñ yüregiñi görsedim (1999: 46).

Aşk teması ile paralel olarak ayrılık teması da şairin şiirlerinde işlenmektedir. Âşık için ölüme eş olan ayrılık onu feryat ettirmektedir:

Perya:d

Diymerin gitdiñ sen kıapdalımızdan,

Belki-de ca:n çıkdı heykelimizden.

Muştaqlar da:d bile perya:ddadır va:y!

Söygi sözi çıkdı defterimizden (1999: 28).

Ancak şair için ayrılık bile sevgili ile olan bağının göstergesidir:

‘A:dat

Köceve a:k ma:ya: hem caña ‘a:dat

Çöller lâ:lelere, ta:r heçe ‘a:dat

Gül bilbile ‘a:dat, bilbil şehere

“Ayrılıklar maña, men saña ‘a:dat.” (1999: 41).

Naz Muhammet Pakga’nın şiirlerinde ele aldığı bir diğer tema ise ölümdür. Pakga’nın peşini bırakmayan ölümcül hastalığı, ölüm teması etrafında yazdığı şiirlerine gerçekçi bir ifade yoğunluğu katmaktadır. “Haray” başlıklı rubaisinde şair kaybolan sevgisini, yiten kaygısını kişiselleştirmekte ve geri dönerek kendisini ölümden kurtarmaları için onları çağırmaktadır.

Haray

Ni:rde sen bir maħal yitiren söygi:m?

Meni ö:z ö:zümde ğarķ eden kıayğı:m.

Geliñ! Bu ölümden kıutariñ meni,

Sen ey yiten kıayğı:m, güm bolan söygi:m (Pakga, 1999: 10).

“Öli” adlı rubaisi de ölüm temasına dayanmaktadır. Yârin cefası ile bir kere öldüm diyen şair, ne fırtınalı günlerin, zulümlerin ne de şu anki ölümün onu korkutamayacağını söylemektedir.

Öli

Ṭupa:nlı günümdeñ korkuzma meni

Muñ ħi:lli zulımdan kırkuzma meni

Bir eyyâ:m öldim men ya:r cepa:sından,

İndiki ölimdeñ kırkuzma meni (Pakga, 1999: 50).

Pakga, “Yıldız” adlı şiirinde ölüm ile ilgili bir halk inanışına göndermede bulunmaktadır. Bu inanışa göre gökyüzünde bir yıldız kayması birinin öldüğü anlamına gelmektedir. Şair hastalığı sebebiyle sürekli ölümü düşünmektedir. Bu da onun gökyüzüne baktığında bile ölümün yansımasını görmesine sebebiyet vermektedir.

Yıldız

Bir a:dam bu yerden göçdi bu gi:ce

Maħmala bürenip, geçdi bu gi:ce

Men şo maħal a:ya bakıp otı:rdım

Asma:nda bir yıldız öçdi bu gi:ce (Pakga, 1999: 12).

3.2. Toplumsal Temalar

Pakga'nın bu başlık altında toplayabileceğimiz rubaileri vatan, ana dili sevgisi ve savaş gibi temaları içermektedir. Söz konusu şiirler halkın sorunlarına yönelik olarak kaleme alınmamışlar daha ziyade şairane bir duyarlılığı yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla bu şiirlerde toplumcu bir söylem görülmez.

Şarin “A:dam Oğlı” adını taşıyan şiirinde onun savaş dolayısıyla esir düşen, yetim kalan insanların feryatları karşısında tüm insanlığa seslenişini duyarız. Âdem babanın oğulları, Havva ananın çocuklarını öldürüyorlar diyerek tüm insanların kardeş olduğuna atfederek kardeşin kardeşi katledişine isyan etmektedir.

A:dam Oğlı

Eşidyâ:rin yeti:m, yesi:r na:lasın

Taırı ħa:lamasın, yâ-de ħa:lasın

A:dam ata:ı oğulları şonda-da,

Öldiryâ:rler Ĥöv-enâ:niñ ba:lasın (Pakga, 1999: 36).

İran Türkmenlerinin dili ve edebiyatı ile yakından ilgilenen şair, bir rubaisinde ana dili temasını da işlemiştir. Pakga, ana dilinin ilden ile gezmesini, Türkmen edebiyatının büyük üstatları Firaki ve Kemine'nin derinliklerinde yüzerek onların inci sözlerini toplamasını ve böylece anlam dünyasının güçlenmesini temenni etmektedir.

Sargıt

Ene dilim i:lden i:le aylansın

Söz içinden pähim payhas saylansın

Pira:ğı:η, Kemi:nä:η çuñunda yüzüp

Dür sözlerin düyrip fikir koylansın (Pakga, 1999: 24).

Pakga'nın şiirlerinde görülen bir diğer tema vatan sevgisidir. "Saçaklı Kucak" adlı şiirde Türkmensahra'nın geniş kucağı ve sofrası ile kendisine gelenleri cömertçe kuşatacağı vurgulanmaktadır. Ancak bu kucak ve sofraya, yani vatana ihanet edilmesi durumunda burada yaşamının zor olacağı da hatırlatılmaktadır.

Saçaklı Kucak

Geliber! Bu şahra:η kucağı gi:ηdir,

Kucağıça onıñ saçağı gi:ηdir.

Kucağna, saçağna gö:ri:plik etsen

Şonda, bu şahra:da ya:şama:η kı:ndır (Pakga, 1999: 9).

Şair, vatan sevgisi temasına dayanan bir diğer şiiri olan "Baydak"ta vatan uğruna şehit olma arzusunu dile getirmektedir.

Baydak

İ:l derdine derma:n bolabilsedim.

Seveşde baydak dey kalabilsedim,

Ölemde-de gülüp ölerdim veli:n,

Vağan üçi:n qurba:n bolabilsedim (Pakga, 1999: 14).

"Didar" adlı şiirde Yusuf ve Zeliha hikâyesine gönderme yapılmaktadır. Yusuf'un bile Mısır'a şah olmasına Zeliha ile kavuşmasına karşın vatan hasreti çektiği belirtilerek vatan sevgisinin her şeyin üzerinde olduğu anlatılmaktadır.

Dida:r

Mışırda şa: boldı Yusıf-i Ken'an,

Zeli:ha:n-am oña ya:r etdi eyyä:m,

Şonda-da, di:da:ra karşıdı her gün

Hasratlı gezerdi vañ! diyip o:ba:m (Pakga, 1999: 18).

3.3. Edebî Temalar

Pakga, şiir şekilleri hakkında da dörtlükler kaleme almıştır. Özellikle şiir zevkine uygun bulduğunu belirterek şekil olarak benimsediği rubai ile ilgili şiirleri, onun edebiyat anlayışına ait tespitler için ayrı bir yere sa-

hiptir. Şair “Yaylım” başlıklı şiirinde rubaiyi mutlu günlerinin bayramı, yüreğinin aydımı (türküsü), derdinden çöllere düştüğü zaman duygularının yayılabileceği bir otlak şeklinde tasvir etmektedir:

Yaylım

Şa:d günimin bayramıdır ruba:ğı:m,

Yüregimin aydımıdır ruba:ğı:m,

Derd meni çöllere çıkarın ça:ğı,

Duyğularmın yaylımıdır ruba:ğı:m (Pakga, 1999: 30).

Şair “So:rağ” adlı şiirinde ise rubaiyi kişiselleştirerek rubaiden beklentilerini ona sorular sorarak ifade etmektedir. Bu mısralarda Pakga, rubainin insanın his dünyasına teması ile dertlerine derman olarak yürekten yüreğe akması temennisindedir:

So:rağ

Yürekden yürege gezip bildiğimi

Yä: bir taķır teni ezip bildiğimi

Ey ruba:ğı:m! Hanı maņa coğa:p ber

Sen bir derde nuşha yazıp bildiğimi? (Pakga, 1999: 43)

Pakga, rubai şeklinin en başarılı temsilcisi Ömer Hayyam gibi her bir satırı anlam yüklü şiir yazabilmenin çoğu şair için zor olduğunu; kendisi için ise imkânsız olduğunu tevazu göstererek dile getirmektedir.

Sa:lğın

‘Omar Hıyya:m ya:lı ruba:ğı: yazmak,

Her bir satırında çuñ ma:ni düzmek,

Köplere kı:n bolsa amma: meñ üçi:n

Bi:huda suv diyip sa:lğına gezmek (Pakga, 1999: 13).

Kadınların söyledikleri ve onların duygu dünyalarını yansıtan *läle* şiir şekline ilişkin bir rubaisi de bulunmaktadır:

Qı:z Yüregi

Qı:z yüregniñ yanan o:dı lä:ledir,

Ol lä:leler bir aħmırlı na:ledir,

Her bendinde çöken maza:r kimiñki?

Dö:rt ö:rümlü gara saçlı ba:ladır (Pakga, 1999: 2).

3.4. Ahlaki Temalar

Tecrübeli, yaşlı, bilgili, saygıdeğer kişiler tarafından verilen nasihatler toplum düzeninin sağlanmasında ve devamında önemli fonksiyon icra

ederler. Gerek sağlığında gerekse öldükten sonra, fikirlerinin toplum üzerinde etkili olmasını düşünen âşıklar ve divan şairleri şiirlerinde nasihat konusuna oldukça önem verirler. Şiirin gücünü kullanarak toplumu ikaz ve insanca yaşama fikrini dayatmak için, bir bakıma kendilerini vazifeli sayan şairler başlı başına eser vücuda getirmemişlerse de nasihat konulu şiirler söylemişlerdir (Kaya 2000: 267-268). Bu yaygın eğilim doğrultusunda Pakga'nın eserinde de nasihat konulu şiirler yer almaktadır. Söz konusu şiirlerde şair daha ziyade kendi hayat tecrübelerine dayanarak insanlara yaşamda izleyecekleri yol hakkında nasihatler vermektedir. Pakga'nın "Umı:d" adlı rubaisinde umutsuzluk şeytana benzetilerek yaşamda umutla yol alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Şair, etrafı karanlık kuşatsa da karanlık da yıldızları gör diyerek umudun hep var olduğuna ve umutsuzluğa düşülmemesi gerektiğine dikkat çekmektedir:

Umı:d

Uzak yo:lda umı:d bilen yöreck bol

Na:umı:d şeyta:ndır, şunı bilcek bol.

Tövereñni kurşa:p alsa qaralık,

Karañkıda yıldızları görcek bol (Pakga, 1999: 15).

Şair nasihat konulu bir diğer rubaisi olan "Ha:yış"ta gençlere seslenerek onlardan cahillik etmemeleri hususunda ricada bulunmaktadır. O, gençlere cahiller ile aynı yollara gitmemelerini, uyuşturucu madde kullanımından uzak durmalarını tembihlemektedir.

Ha:yış

Na:da:na uğurdaş yo:llara gitmä:ñ

Kara tüsselere boğulıp yatma:ñ

Yekece ha:yışım şudır sizlerden

Yigitler! Geliñ bir cahı:llık etmä:ñ (Pakga, 1999: 17).

"Bil Mumı!" adlı şiirinde Pakga bir yol izleyen yolundan dönmez, gündüzleri oturmaz, geceleri yatmaz diyerek gençlik yıllarından itibaren bunu bilerek hareket etmek gerektiğini kervandan geri kalanların bir daha kervana ulaşamayacağını nasihat etmektedir.

Bil Mumı!

Yo:lını ı:zarla:n yo:lından kıytmaz

Gündi:zler oturmaz, giceler yatmaz

Ya:şlığınan bu manı:nı bilip kıyoy,

Kervenden ka:lanlar, kervene yetmez (Pakga, 1999: 34).

“Ba:kı Di:ri” şiirinde bu dünyanın bir sonu olmadığı, ölenin gittiği geri dönmediği dile getirilmektedir. İnsan için dünyanın sonunun gözden düş-tüğü gün geleceği, halkın menfaatinin peşinden gidenlerin ise asla ölmeye-ceği ifade edilmektedir.

Ba:kı Di:ri

Diyä:rler bu dünyä:ñ pa:ya:nı bolmaz

Ölen gider kayta övrilip gelmez

Gözden kaçan günüñ pa:ya:nı dünyä:ñ,

İ:l bähbi:di:n a:ra:n hi:ç haçan ölmez (Pakga, 1999: 23).

Pakga “Sa:da Bol” adlı şiirinde de hayat tecrübelerine dayanarak genç-lere nasihat vermektedir. Şair, “dalga içinde bir heybetli ada ol; büyük bir âlim, baştan aşağı yol yordam sahibi ol; yüksel yine yüksel bundan daha fazla, ama o zaman bile sahram gibi sade ol” mısraları ile gençlere hayatta her zaman en iyi olmaya gayret etmelerini ve buna karşın mütevazı davran-malarını tembihlemektedir.

Sa:da Bol

Tolğun içre bir haybatlı a:da bol

Beyik ‘a:lım, durşuñ bilen ka:da bol

Beygel yene beygel mundan-am beter

Şonda-da sen şahram ya:lı sa:da bol (Pakga, 1999: 48).

4. İmla ve Dil Özellikleri

4.1. İmla Özellikleri

İran’da yaşayan Türkmen aydınları Türkmen Türkçesi yayın faaliyet-lerinin yaygın şekilde sürdürülebilmesi için Arap alfabesi esasına dayanan bir yazı sistemi oluşturmaya karar vermişlerdir. Bu amaçla birincisi 2003 yılında Kelale’de, ikincisi 2004 yılında Bender Türkmen’de olmak üzere imla seminerleri düzenlemişlerdir. Bu toplantıların ardından 2004’te top-lantılarda alınan kararlar yayımlanmıştır. Ancak bu seminerlerde alınan kar-arlarda tartışmalı hususların ortaya çıkmasından dolayı muhalif bir grup da oluşmuştur. Daha sonraki yıllarda tartışılan bazı hususlarda değişiklik-ler yapılmasına karşın İran Türkmenlerinin yazı sistemi ortak bir şekle ge-tirilememiştir. Bu nedenle şair ve yazarlar bu tartışmalardaki taraflarına göre sürekli değişen görüşlerin de tesiri ile kitaplarında standart bir imla kullanmamaktadırlar.

Naz Muhammet Pakga’nın şiirleri -ö, ü ve açık e harfleri için ayırt edici yeni işaretler kullanılmakla birlikte- geleneksel imla ile yazılmıştır. Bu şiirlerde ö harfi vav و harfinin üzerine hemze ة işareti konularak ۆ, ü

harfi ise yine aynı harfin üzerine Arapça yedi rakamına benzer bir işaret konularak ۷ şeklinde belirtilmektedir. Açık e ise elif üzerine yazılan hemze ء işareti ile oluşturulan ٺ harfi ile gösterilmektedir.

4.1. Dil Özellikleri

Iran Türkmen edebiyatında yazılı şiir türünün gelişimi ilk dönemlerde Türkmenistan şairlerinin etkisi altında sürmekteydi. Devrimden sonra özgün söyleme sahip güçlü şairlerin yetişmesi ile Türkmensahra şiiri bu etkiden uzaklaşmıştır.

Iran Türkmen Türkçesinin yazı dili statüsünde bulunmaması kaleme alınan eserlerin dil özelliklerinin standart bir hususiyet göstermemesine neden olmaktadır. Türkmensahra şairlerinin bazıları ölçünlü Türkmen Türkçesini iyi derecede bilirken bazıları ise sadece kendi konuştuğu ağzın hususiyetlerini bilmektedir. Tamamen ölçünlü Türkmen Türkçesi ile şiir yazan şairlerin sayısı ise çok azdır. Naz Muhammet Pakga, ölçünlü Türkmen Türkçesini iyi bilen şairlerden birisidir. Şairin *Söycek Bolsañ...* adlı kitabında yer alan şiirleri incelendiğinde ölçünlü Türkmen Türkçesine has kullanımların yanı sıra Yomut ağzına ilişkin diyalektolojik özelliklerin tespiti de mümkündür. Şairin bu tür karışık bir dil kullanmasının nedeni hem edebî dilden uzaklaşmak istememesi hem de hitap ettiği Türkmensahra halkı için anlaşılır ve samimi bir söylem geliştirmek istemesidir. Şair bunu farkındalık içerisinde yapmaktadır. Örneğin ölçünlü Türkmen Türkçesinde kullanılan *çenli* yerine Iran Türkmenlerinin söyleyişine dayanan *çen* ‘hat, sınır, miktar, kadar’ kelimesi tercih edilmektedir.

Daña çen da:ğınđan güller de yanar (Pakga, 1999: 22).

Rubailerde ölçünlü Türkmen Türkçesinde görülen *çüyremek* fiili Yomut ağzındaki *çüyrimek* telaffuzu ile kullanılmaktadır:

‘Ömrüm bir çüyriyen şanaba ba:ğlı (Pakga, 1999: 6).

Ölçünlü Türkmen Türkçesi ile Yomut ağzında kullanılan kelimeler arasında semantik farklılıklar bulunabilmektedir. Pakga’nın şiirlerinde bu hususa örnek teşkil edebilecek kelimeler bulunmaktadır. Örneğin, *derya* kelimesi ölçünlü Türkmen Türkçesinde ‘ırmak’ anlamında kullanılmasına karşın Iran sahası Yomut ağzında ‘deniz’ anlamındadır:

Pes nazarım çuñaldı derya: bilen (Pakga, 1999: 17).

Derya:larıñ suvın içdim suvsadım (Pakga, 1999: 3).

Türkmen Türkçesinde eş adlı kelimelerin birbirinden anlamca ayırt edilmesini sağlamak amacıyla telaffuzda fonetik farklı söyleyişler bulunur ve bu değişiklikler söylemde yerleşmiştir. Örneğin, Yomut ağzında *gö:k* ‘renk’, *gö:η* ‘gökyüzü’ anlamındadır (Yıldırım 2016: 198). Söz konusu Yomut ağzı özelliği Pakga’nın şiirlerinde de görülmektedir:

Gö:nden yere düşip mihrini çayan (Pakga, 1999: 44).

Pakga'nın şiirlerinde Yomut ağzının özelliklerini yansıtan konuşma diline ait kelimelerin yanı sıra sadece edebî metinlerde kullanılan çeşitli kelimelerin de tercih edildiği görülmektedir. Söz konusu kelimeler ölçünlü Türkmen Türkçesinin yazı dilinin klasik döneminde tespit edilmekte olup dilin günlük kullanımında yer almamaktadır. Pakga'nın şiirlerinde tespit edilen *dey* ve *deyin* 'gibi' kelimeleri bu hususa örnek teşkil etmektedir. Bu anlam ölçünlü Türkmen Türkçesinin konuşma dilinde *yalı* ifadesi ile karşılanmaktadır.

Seveşde baydağ dey kalabilsedim (Pakga, 1999: 14).

Bir ä:r deyin ça:galañı eklä:rin (Pakga, 1999: 48).

ene ölçünlü Türkmen Türkçesinde 'anneanne', Pakga'nın şiirlerinde ise Türkmen klasik edebiyatında olduğu gibi 'anne' anlamındadır:

Eneleñ doğıran ça:galarınıñ (Pakga, 1999: 43).

Enem pañı:r ö:züm üçi:n söyendir. (Pakga, 1999: 19).

Enesi ba:r ço:ğlı günüñ bölegi (Pakga, 1999: 44).

Ölçünlü Türkmen Türkçesindeki *bolmak* 'olmak' fiili, klasik Türkmen edebiyatına ait şiirlerde *olmak* şeklinde de kullanılabilir. Pakga'nın şiirlerinde de bu husus tespit edilmiştir:

Yavız günler hoş oldu hemra: bilen (Pakga, 1999: 17).

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olarak Türkmen Türkçesinde kök hecede gelen yuvarlak ünlü sonra gelen hem dar hem geniş ünlüleri etkileyebilmektedir. Türkmen Türkçesinde ikinci veya sonraki hecelerde bulunan geniş ünlülerin ilk hecede yer alan yuvarlak bir ünlüden etkilenmesi ise sadece fonetik düzeyde gerçekleşmektedir. Ölçünlü Türkmen Türkçesinin yazılı şekline bakıldığında ikinci ve sonraki hecelerde bulunan geniş ünlüler etkilenmeksizin düz olarak korunmakta olduğu görülür. Ölçünlü Türkmen Türkçesinde farklı olarak Yomut ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumu kurallı değildir. Şair Yomut ağzındaki uyumsuz şekilleri bazen yazıya da aktarmaktadır:

Do:stlık açdım do:stlığımı dövdiler (Pakga, 1999: 9).

Eneleñ **doğıran** ça:galarınıñ (Pakga, 1999: 43).

Çın yürekden **gülgın** güleñde do:stum (Pakga, 1999: 32).

Şol bir günki **gürriñ** düşyä:r ya:dıma: (Pakga, 1999: 43).

Hövir bol ya:nımda bolañda do:stum (Pakga, 1999: 32).

Köydim veli: hi:ç köydirip bilmedim (Pakga, 1999: 33).

Ölen gider kayta **övrilip** gelmez (Pakga, 1999: 23).

Görilen düş ya:lı durmadık bolsam (Pakga, 1999: 42).

Şiir vezninin sağlanması için bazen Yomut ağızına ilişkin konuşma dilinde kullanılan kısaltılmış şekiller de tespit edilmektedir. Özellikle Yomut ağızında sık görülen hece düşmesi olayı sonucunda kısalan telaffuzların yazı diline girdiği görülmektedir:

Sicili yazılıya:r **erkeŋ** a:dına.” (Pakga, 1999: 43).

Köplere kı:n bolsa amma: **meŋ** üçi:n (Pakga, 1999: 13).

Yomut ağızında ölçünlü Türkmen Türkçesindeki şekiller ile karşılaştırıldığında v ses biriminden önce a’ya değişme eğilimi görülmektedir. Bu husus Pakga’nın şiirlerine de yansımıştır. Örneğin, şiirlerde ölçünlü Türkmen Türkçesindeki *kovmak* ‘kovmak’ fiilinin Yomut ağızındaki telaffuzu *kavmak* yer almaktadır:

Köŋlümi her ya:na **ķavıp** bilmeyä:n (Pakga, 1999: 12).

Neha: çağırıya:ŋ sen ne de **ķavya:ŋ** sen (Pakga, 1999: 46).

Ĥadi:yca:nı Seydi Ĥoca: **ķavşırıp** (Pakga, 1999: 37).

Söyleyişe ait ifadelerin yazıya aktarımına ilişkin bir diğer örnek *köceve* ifadesidir. Bu kelime ölçünlü Türkmen Türkçesinde *kecebe* şeklindedir. Burada telaffuz esas alınarak yazıya geçirilmiştir. Türkmen Türkçesinde kelime içerisindeki b’ler v sesi ile telaffuz edilmekte fakat bu husus yazıda gösterilmemektedir.

Köceve a:ķ ma:ya: hem çaŋa ‘a:dat (Pakga, 1999: 41).

Ölçünlü Türkmen Türkçesinde genişleyerek e’ye değişen Eski Türkçedeki i’ler Yomut ağızının genel bir özelliği olarak korunmaktadır. Pakga’nın şiirlerinde Yomut ağızının söz konusu kullanımına ilişkin örnekler tespit edilmektedir. Örneğin, ölçünlü Türkmen Türkçesinde *eremek* ‘erimek’ şeklinde ifade edilen fiilin ikinci hecesindeki e ses birimi Yomut ağızında eski şeklini koruyarak *erimek* şeklinde kullanılmaktadır:

Gün doğıp da:ğlarıŋ **ķa:rı** **eresin** (Pakga, 1999: 40).

Bu hususa ilişkin bir diğer örnek ölçünlü Türkmen Türkçesindeki *çüyremek* ‘çürüme’ fiilinin Yomut ağızındaki *çüyrimek* telaffuzunun kullanımının tercih edilmesidir:

‘Ömrim bir **çüyriyen** ŋanaba ba:ğlı (Pakga, 1999: 6).

Buna karşın Pakga’nın şiirlerinde Yomut ağızına ilişkin bu hususun yazı dilinde kullanımının istisnasını teşkil eden ölçünlü Türkmen Türkçesindeki ifadenin kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır. Örneğin, ölçünlü Türkmen Türkçesindeki *goramak* ‘korumak’ fiili Yomut ağızında *ķo:rimak* şeklinde ifade edilmektedir. Şiirlerde ise ölçünlü Türkmen Türkçesindeki hâli kullanılmaktadır:

Ö:zühem söyyä:n diyip söygi:ni **ko:ra** (Pakga, 1999: 3).

Aynı şekilde şiirlerde Yomut ağzında *köşemek* olarak telaffuz edilen fiilin, ölçünlü Türkmen Türkçesindeki *köşemek* “yavaşlamak, avunmak, teskin olmak” şekli yer almaktadır:

Sa:z edende ağır derdi **köşä:ndir** (Pakga, 1999: 5).

Ç ile başlayan kelimeler Türkçenin eski Arap harfli imla kurallarına göre k ile yazılmakta; fakat tonlu ğ sesi ile okunmaktadır.

Ka:na, ka:na şera:bından içsedim (Pakga,1999: 4).

Kızıl güli öpüp barya:n aqardan (Pakga, 1999: 7).

Karrı ma:ma laññırasın **kaqip** du:r (Pakga, 1999:8).

Dür sözlerin düyrip fikir **koylansın** (Pakga,1999: 24).

Soñunda-da söygi bilen **kutarsın** (Pakga, 1999: 31).

Şiirlerdeki bazı ses olayları da vezin gereği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ölçünlü Türkmen Türkçesindeki *öytmek* ‘sanmak, zannetmek’ fiilinde i türemesi ses olayı ile hece sayısı artırılarak vezin düzenlenmiştir.

Sen söygi:ni sehel za:tdır **ö:ytme** (Pakga, 1999: 11).

Şiirlerde Arapça ve Farsça kelimeler, Farsça imla kuralları ile yazılmaktadır. Ancak tespit edilen aşağıdaki iki örnek bu duruma istisna olarak Türkmen Türkçesi telaffuzları ile yazılmıştır. İmlaya yansıtılan bu durumun nedeni kelimelerin Arapça anlamlarının farklı olması ve ortaya çıkabilecek anlam karışıklığının önüne geçilmek istenmesidir.

Söz içinden **pähim** payhas saylansın (Pakga, 1999: 24).

Parahatlık üç:i:n sayrasın dilim (Pakga, 1999: 21).

Sonuç

İran’da 1997 yılında, reformcuların Hatemî’nin başkanlığında iktidara geçmelerinden sonra Türkmen edebiyatı alanında yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin en ünlü şairlerinden biri olan Naz Muhammet Pakga, öncü gazeteci-yazar kimliğinin yanı sıra İran Türkmenlerinin edebiyatının başlıca şairlerinden biridir. Naz Muhammet Pakga özellikle kendi edebî zevkine uygun bulduğu, düşünce ve his dünyasını en iyi şekilde anlatabildiği kalıp olduğuna inandığı rubai şeklinde şiirler yazmıştır. Bu şiir şeklinin Türkmensahra’da sevilmesi ve yaygın hâle gelmesi Pakga’nın eserleri sayesinde olmuştur. Türkmen edebiyatında rubai olarak adlandırılan söz konusu şiir şekli, klasik edebiyattaki rubailer ile içerik ve tarz açısından benzerlik göstermesine karşın şekil özellikleri itibariyle Türk halk edebiyatının mani kalıbı ile örtüşmektedir. Ancak içerik ve şekil açısından bir

bütün olarak değerlendirildiğinde sözü geçen her iki nazım şeklinden de ayrılmaktadır.

Naz Muhammet Pakga'nın 1999 yılında yayınlanan yüz rubaisinden oluşan *Söyceک Bolsañ...* adlı ilk şiir kitabı onun edebî yönünü, hayat görüşünü ve İran Türkmenlerinin dil özelliklerini ortaya koymasına açılardan önemlidir.

Pakga'nın aşına olduğu klasik şiirin geleneksel ifade kalıpları onun şiirlerinde orijinal imajlar ve Türkmen Türkçesine özgü ifade zenginliği ile özgün bir söyleme kavuşmuştur. Pakga'nın şiirlerinde ele aldığı konular bireysel, toplumsal, edebî ve ahlaki temalar etrafında gelişmektedir. Bu şiirlerde şairin zorluklar ve ölümcül bir hastalığın gölgesinde geçen hayatının iç dünyasına yansıyan izleri açıkça görülmektedir. Şair aynı zamanda şiirlerinde hayat tecrübelerini de aktarmaya çalışmaktadır.

Naz Muhammet Pakga'nın şiirleri ö, ü ve açık e ünlülerini gösterir harfler ilave edilerek Türkçenin Arap harfli geleneksel imlasına uygun şekilde yazılmıştır.

Pakga şiirlerini Türkmen edebiyatının yazı dili ve İran sahası Yomut ağzının özelliklerini harmanlayarak meydana getirmiştir. Elbette şair hem Türkmen Türkçesinin yazı dilini hem de Yomut ağzının hususiyetlerini iyi derecede bilmektedir. Bu karışık kullanımın esas sebebi şairin İran Türkmen halkı için anlaşılır bir edebî dil vücuda getirmek istemesidir. Pakga'nın yer verdiği ağız hususiyetleri şiirlerine samimi bir ifade zenginliği kazandırmakta ve köklerini çok sevdiği Türkmensahra'dan alan bir anlam zenginliği katmaktadır. Sözü ettiğimiz tüm bu hususlar Pakga'nın İran Türkmen edebiyatının gelişimi içerisinde özel bir yere sahip olmasını ve rubailerinin ardılı edebiyatçılara ilham vermesini sağlamıştır.

İşaretler

- ä açık e
- ġ kalın g
- ħ Arap alfabesindeki ح karşılığı h
- ĥ Arap alfabesindeki ħ karşılığı h
- ķ kalın k
- ŋ nazal n
- ş Arap alfabesindeki ص karşılığı s
- ţ Arap alfabesindeki ط karşılığı t
- ž Arap alfabesindeki ض karşılığı z
- ‘ ayın
- : uzunluk

Kaynakça

- Cihangiri, A. (2007). “Men ez Serzemin-e Zibā ve Hiyalengiz-e Şe’r Tekān Nemihorem” من منى سرزمین زیبا و خیال‌انگیز شعر تکان نمی‌خورم. *Gülşen-i Mehr*, 521, 4.
- Dieji, A. (2010). “İran Türkmenlerinin Dil ve Edebiyatına Genel Bir Bakış”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 29, 35-42.
- Ferahbahşi, M. (2005). “Ey Māh, Betāb Emşeb ber Mezāreş!” ای ماه، بتاب امشب بر مزارش. *Herif*, 32, <http://aynaaghghala.blogfa.com/post/34> erişim tarihi: 23.12.2018
- Kaya, D. (2000). “Hoşgörüyü Bağlı Nasihatler”. *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi, 267-282.
- Nazari, M. (2007). “Deltengi” دلتنگی. *Gülşen-i Mehr*, 521, 4.
- Nurbadov, K. (1997). *Eyran Türkmenlerinin Edebi Durmuşu*. Aşgabat.
- Pakga, N. M. (1999). *Söyceck Bolsañ....* Tahran: Müellif.
- Şadmehr, A. (2015). “Sālşomār - Nāzmuhammed Pakke” سالشمار - ناز محمد پکه. *Gülşen-i Mehr*, 1286, 4.

Extended Summary

A new era started in 1997 for Turkmen literature in Iran after the reformers took power under the leadership of Hatemi. Naz Muhammet Pakga was one of the leading poets of Iranian Turkmen literature as well as his leading journalist-author identity. He wrote poems in the form of rubai, which he found suitable for his own literary taste and believed to be the pattern he could best describe the world of thought and feeling. First rubaie book in Turkmensahra was published by Araz Muhammed Şairî (1933-1973) under the name of Rubai; however, it was thanks to Pakga's works that this genre was popularized in Turkmensahra. Although the poem shape, which is called rubaie in Turkmen literature, is similar in terms of content and style with the rubaies in classical literature, it coincides with the chansonette pattern of folk literature in terms of its shape features. However, when considered as a whole in terms of content and shape, it differs from both of these forms.

The first poetry book titled *Söyceğ Bolşañ...* which is composed of Naz Muhammet Pakga's hundred rubaies published in 1999, is important to reveal his literary aspect, view of life and language features of Iranian Turkmen.

His poems bear the traces of his tragic life. In his poems, both external and internal elements of his life blend in an essence and gain a deep meaning. The style and sincere expressions of the poet increase the influence power of his personal-themed poems compared to other poems he wrote in different themes.

Another theme that he tackled in his poems is death. Pakga's malignant disease adds a realistic expression to his poems about death.

The rubaies of Pakga that we can bring together under this title include themes such as homeland, war and love of mother tongue. These poems are not written for the problems of the community, but rather they reflect a poetic sensitivity. Therefore, there is no socialist discourse in these poems.

The poet, who is closely interested in the language and literature of Iranian Turkmen, also embraced the theme of his mother tongue and the love of homeland.

In the work of Pakga, there are also poems where he gives advice to people about the way they should follow in life, based on their own life experiences.

The writing system of the Iranian Turkmen isn't a standardized one. For this reason, poets and writers do not use a commonly valid ortography in their books due to the influence of constantly changing views of their parties.

His poems were written in accordance with the traditional spelling of Turkish with the Arabic letter by adding letters showing the vowels *ö*, *ü* and open *e*.

The written works do not show a standard feature since Iranian Turkmen Turkish doesn't have a common written language. Most Turkmensahra poets only know the features of the mouth they speak. Naz Muhammet Pakga is one of the few poets who knows standard Turkmen Turkish. When the poems in his book titled *Söyceğ Bolşañ...* are examined, it is possible to determine the dialectic features related to the Yomut mouth as well as the specific uses of Turkmen Turkish. The

reason for the poet's use of such a mixed language is that he did not want to move away from the literary language and wanted to develop an understandable and sincere discourse for the people of Türkmen Sahra.

There may be semantic differences between the words used in standard Turkmen Turkish and the Yomut dialect. There are words in Pakga's poems that can set an example for this.

In Pakga's poems, it is seen that various words used in literary texts are preferred as well as the words belonging to the spoken language reflecting the features of the Yomut dialect. These words belong to the classical period of the written language of standard Turkmen Turkish and are not included in the daily use of the language.

Unlike the standard Turkmen Turkish, flatness-roundness harmony in Yomut dialect is not a rule. The poet sometimes transfers the incompatible shapes in the mouth of Yomut to the article:

In order to provide the poetry rhyme, shortened forms, which are sometimes used in the language of the Yomut dialect, are also identified. Especially, as a result of the frequent hapology in Yomut mouth, the shortened pronunciations have been transferred to the written language.

The *i* in Old Turkish, which has expanded and changed into *e* in standard Turkmen Turkish, is preserved as a general feature in the Yomut dialect. Examples of the mentioned use of the Yomut dialect are found in the poems of Pakga. For example, in the second syllable of the verb "eremek", which means "to melt" and is used in Standard Turkmen Turkish, the phoneme *e* is used in the form of *i* becoming "erimek" in the Yomut dialect, preserving its former shape.

In poems, Arabic and Persian words are written with Persian spelling rules. However, in the two examples identified, the words were written in Turkmen Turkish pronunciations as an exception. The reason for this situation reflected in the spelling is that the Arabic meanings of the words are different and it is intended to prevent a meaning confusion that may arise because of this situation.

As a result, the traditional expression patterns of classical poetry, which Pakga is familiar with, have reached an original discourse with original images and richness of expression which is specific to Turkmen Turkish in his poems. Although his poetry themes, which expand around mazmun, seem plain or simple at first glance, they contain a deeper meaning. We can group the themes of Pakga in his poems under four main titles: personal, social, literary and moral issues. These poems clearly show the poet's difficulties that he endured and the traces of his life in the shadow of a deadly illness, reflected in his inner world which has been enriched by many complex deep feelings such as separation, love and death, he wrote many poems related to literature and society.

